

Onverwachte effecten

De uitspraken van EU-Commissaris Oettinger kortgeleden om wat rustiger aan te doen met zonne-energie in Duitsland is op veel plaatsen met ongeloof ontvangen. Immers, zo stellen voorstanders van een snelle omvorming van de energie-economie naar een duurzamere versie: het aandeel duurzaam moet omhoog en niet stagneren.

De uitspraak van Oettinger legt echter wel een onverwacht effect van de transitie naar een duurzame energiehouding bloot, een te grote concentratie van variabele energiebronnen in een bepaalde regio of deel van de markt creëert aanzienlijke aanpassingsproblemen, die andere prioriteiten van het energiebeleid in het gedrang dreigen te brengen. Deze problemen zijn niet voorzien in de vele scenariostudies en andere beleidsdocumenten op grond waarvan het transitieproces is ingezet. Kortom, het begrip van het transitieproces is nog steeds beperkt, waardoor er steeds weer oplossingen moeten worden bedacht om aan nieuwe flessenhalzen het hoofd te bieden.

Leveringszekerheid

De grote concentratie zonne-energie in Duitsland en de opbouw van aanzienlijke capaciteit in windenergie vormen een tech-

nische en politiek-economische uitdaging, evenals de sluiting van de nucleaire capaciteit. Vraag en aanbod van energie raken in onbalans qua locatie en beschikbaarheid waardoor een grotere behoefte ontstaat aan netwerkcapaciteit om lokale disbalansen op te vangen. Dit was bekend. Wat niet onderkend is of te laat, is dat een relatief klein deel van zonnepanelen en windenergie ten opzichte van de totale elektriciteitscapaciteit een disproportionele invloed zou hebben op de vraag naar en soort van netwerkverbindingen, zeker in een systeem waarbij zonne- en windenergie met voorrang op het net worden toegelaten. Ook is te weinig onderkend dat de huidige beleidsinrichting in combinatie met economische tegenslag, de economische prestaties van de bestaande productiecapaciteit nu al zo ingrijpend zou aantasten. De onbalans wordt vergroot, doordat het tempo van het bouwen van nieuwe onderdelen van netten, ook al waren deze voorzien, geen gelijke tred houdt met de opbouw van capaciteit. Er is bij het denken over transitie - een proces dat mede wordt gestimuleerd door Europees beleid en met verschillende intensiteit is omgezet in nationaal beleid - geen rekening gehouden met de complexe effecten op meso- en microniveau. Daar is de economische crisis dus nog als complicerende factor bijgekomen, waardoor de mogelijkheden van bedrijven om te investeren in een moeilijke markt verminderd zijn en verschillende partijen moeite hebben om in zwarte cijfers te blijven. De ontstane specifieke marktomstandig-

heden vergroten de zorgen over leveringszekerheid.

Houtje touwtje

De markt en beleidsprykkels zorgen voor een tamelijk onoverzichtelijke brij van acties en reacties waar de vergunningsbureaucratie een steeds groter obstakel wordt om alles nog enigszins te laten werken. Het gevolg is een houtje-touwtjebenadering; een stapeling van beleid om tijdelijke problemen te accommoderen, zonder oog te houden voor de combinatie van effecten. Veelal worden beleidsinstrumenten ingezet met een te open einde of met een te algemeen geldende werking. Een lokaal probleem in Zuid-Duitsland zou opgelost kunnen worden met een (nadrukkelijk) tijdelijke lokale beleidsmaatregel, in afwachting van de netwerkinvesteringen; dat lijkt me niet in tegenspraak met de interne markt. Wat volgt is echter een discussie over een capaciteitsmarkt, een duidelijke poging om met weer ander, naar mijn idee ruw, 'marktinstrument' eerder overheids- en marktfalen te repareren. Immers, de CO₂-prijs werkt nog nauwelijks als instrument van disciplineren van de markt, terwijl ondernemingen daar juist rekening mee hadden gehouden in hun eerdere investeringen. Ook zij hebben wellicht te weinig inzicht gehad in het effect van een relatief klein deel variabele energiedragers op de markt en de werking van het energiesysteem.

Vooruit met de geit

In het licht van de nieuwe inzichten is de opmerking van Oettinger minder vreemd dan een eerste le-

zing dus doet vermoeden. Het sturen op duurzame marktaandelen heeft te weinig rekening gehouden dat de 'markt' voor windlocaties en daken een andere dynamiek bezit. Onze voorspellingen en studies gaan nog steeds uit van een optimale spreiding van nieuwe energiedragers, waardoor introductie niet gauw nieuwe flessenhalzen creëert. De lessen die we nu leren zijn belangrijk. Immers, de elektrificatie van het vervoer komt er ook aan. Wanneer een elektrische auto met veel levensstijl kwaliteiten in de markt wordt gezet en zo een concentratie van bezit oplevert in bepaalde buurten, dorpen of steden, voordat netwerken daarop kunnen worden ingericht, dan roepen we de volgende ellende alweer over ons af. Inmiddels lijkt opwekking met het relatief schone gas het kind van de rekening te worden. Zorgelijk is ook dat het draagvlak voor duurzame energie geen goed wordt gedaan door een rommelige introductie en onnodig hoge kosten. Er is kennelijk een groot verschil tussen de rijpheid van politiek en beleid om stappen te nemen en deze op een goede manier ten uitvoer te brengen. De overgang van een centraal systeem naar een meer decentraal elektriciteit systeem is veel moeilijker en complexer gebleken en zit kennelijk vol met tegenstrijdigheden, die we uit vooruitgangsdrijf te veel hebben weg hebben gedacht.

Coby van der Linde is hoofd van het Clingendael International Energy Programme en hoogleraar Geopolitiek en Energiemanagement aan de Rijksuniversiteit Groningen. ■